

І. П. Мізус,
д. е. н., завідувач кафедри менеджменту,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
С. М. Лаптев,
к. е. н., доцент, ПВНЗ "Університет економіки і права" КРОК"

РОЛЬ СЛУЖБИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено роль служби економічної безпеки акціонерного товариства у забезпеченні його економічної безпеки. Розглянуто основні завдання та функції служби економічної безпеки. Встановлено роль окремих служб та відділів у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства. Запропоновано авторський підхід до взаємодії служби економічної безпеки з інсайдерами та аутсайдерами в залежності від складових системи економічної безпеки акціонерного товариства.

The role of economic security service company to ensure its economic security. The main tasks and services of economic security. The role of individual services and departments in the process of providing economic security. Proposed architectural approach to economic security service interaction with insiders and outsiders, depending on the components of economic security company.

Ключові слова: акціонерне товариство, економічна безпека, служба економічної безпеки, інсайтери, аутсайтери.

Key words: Joint Stock Company, economic security, economic security office, insiders, outsiders.

ВСТУП

Майже двадцятирічний досвід функціонування вітчизняних підприємств довів, що лише останнім часом їх власники зрозуміли необхідність створення та повноцінного функціонування такого структурного підрозділу, як "служба економічної безпеки". В період масової приватизації відсутність такої служби дозволила здійснити швидкий перерозподіл власності, що призвело до появи олігархів та перетворення більшості громадян України на "міноритарних" акціонерів.

Гарантування безпеки підприємства є одним із основних та пріоритетних завдань, що стоять перед усіма структурними ланками і всіма працівниками акціонерних товариств поруч із завданням збільшення прибутку та покращення добробуту акціонерів. Ефективний захист економічних інтересів власників може бути забезпечений лише у разі об'єднання зусиль керівництва, трудового колективу та акціонерів.

У сучасних економічних умовах виникла нагальна необхідність створення ефективно діючої служби економічної безпеки як одного з підрозділів підприємств та установ. Питанням діяльності служби економічної безпеки на підприємствах різних форм власності присвячено низку праць зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких слід назвати Зеркалова Д.В. [1], Мак-Мака В.П. [2], Покропівного С.Ф. [3], Ярочкіна В.И. [4], Оргинського В.А., Керницького І.С. [5], Сороківської О.А. [6], Белоусової І.А. [7] та інших. На жаль питання організації роботи служби економічної безпеки в акціонерних товариствах досліджено недостатньо глибоко.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у встановленні ролі служби економічної безпеки акціонерного товариства у забезпеченні його економічної безпеки. Основними завданнями проведеного дослідження були: систематизувати основні функції та завдання служби економічної безпеки; встановити роль окремих служб та відділів у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства; запропонувати авторський підхід до взаємодії служби економічної безпеки з інсайдерами та аутсайдерами в залежності від складових системи економічної безпеки акціонерного товариства.

РЕЗУЛЬТАТИ

На всіх великих і середніх підприємствах, як правило, створюються автономні служби безпеки, а безпека функціонування невеликих фірм може забезпечуватися територіальними (районними або міськими) службами, у яких фірма наймає одного чи кількох охоронців. Такі служби охорони, як правило, створюються при місцевих органах внутрішніх справ або при державній службі безпеки.

Ортинський В.А. та Керницький І.С. наголошують, що служба безпеки фірми — це самостійний структурний підрозділ, що вирішує завдання безпосереднього забезпечення захисту життєво важливих інтересів фірми в умовах комерційного та підприємницького ризику та конкурентної боротьби [5].

Основною метою служби економічної безпеки підприємства є запобігання [5]: збитку в її діяльності

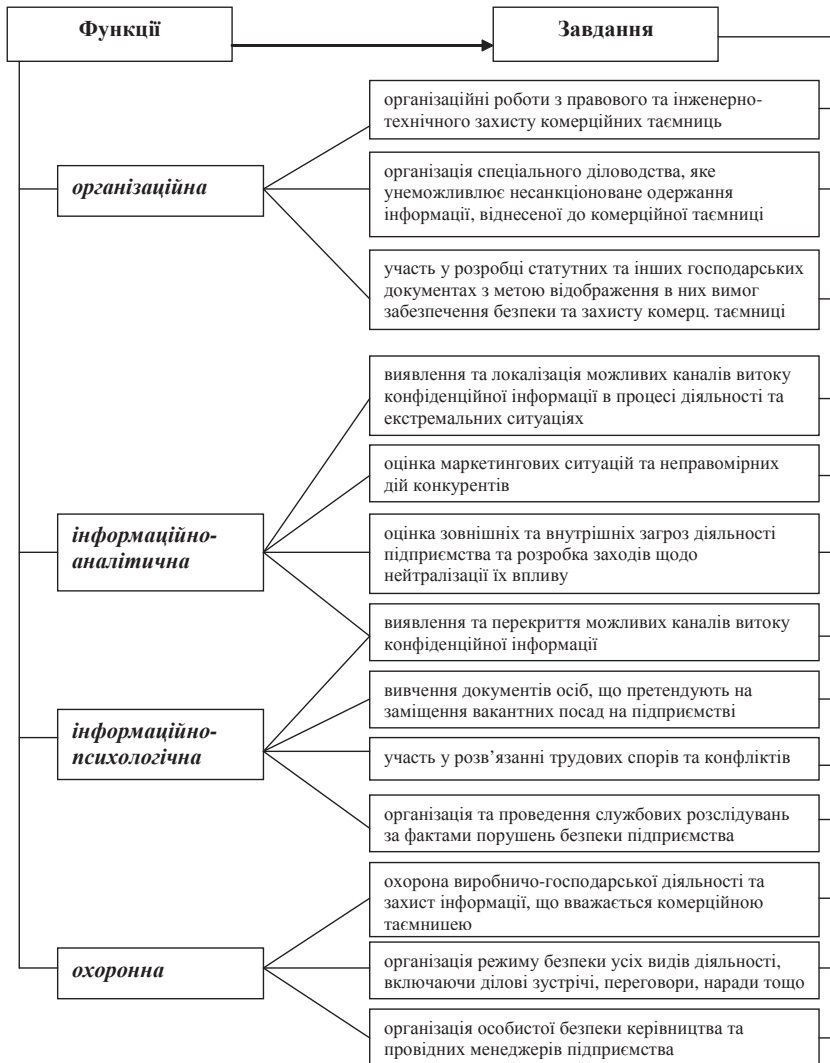

Рис. 1. Функції служби економічної безпеки суб'єктів господарювання

Складено авторами за матеріалами [5—7].

за рахунок розголошення інформації та несанкціонованому доступу до джерел конфіденційної інформації; розкраданню фінансових коштів та матеріально-технічних цінностей; знищенню майна та цінностей; порушенню роботи технічних засобів забезпечення виробничої діяльності, зокрема засобів інформатизації тощо.

Систематизуючи функції та завдання служби економічної безпеки, які наводять українські науковці [5, 103—104], автором було визначено такі, що найбільш притаманні службі економічної безпеки акціонерних товариств (рис. 1).

Організаційна структура служби економічної безпеки підприємства може бути різною залежно від певних факторів, що впливають на його розвиток. Так, Ортинський В.А. та Керницький І.С. головними з таких факторів називають організаційно-правову форму, вид діяльності, розмір тощо [5, с. 116].

Белоусова І.А. зазначає, що до об'єктивних та суб'єктивних факторів, від яких залежить організаційна структура, якісний та кількісний склад служби економічної безпеки, слід віднести:

- розмір підприємства;
- вид діяльності;
- особливості розміщення структурних підрозділів і виробничих потужностей, складів і транспортних комунікацій;
- рівень прибутковості;
- рівень криміналізації сегмента ринку, в якому

працює підприємство;

- кількість і якість персоналу;
- рівень конкуренції на вітчизняному та міжнародних ринках;

— рівень корупції тощо [7, с. 74—75]. Структура, чисельність та склад служби економічної безпеки визначаються реальними потребами фірми і ступенем конфіденційності її інформації.

З урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду Ортинський В.А. та Керницький І.С. у своїх працях пропонують таку структуру служби економічної безпеки великих підприємств та корпорацій, яка може бути використана при створенні такої служби у акціонерних товариствах [5, с. 138—139]:

- сектор режиму і охорони;
- сектор обробки таємних документів та документів з грифом "Комерційна таємниця";
- інженерно-технічні групи;
- групи інформаційно-аналітичної діяльності;
- розвідувальний підрозділ;
- контррозвідувальний підрозділ.

Автор вважає, що акціонерне товариство при формуванні системи економічної безпеки в цілому та економічної безпеки емісійної діяльності зокрема може як розподілити функції щодо забезпечення економічної безпеки серед уже існуючих структурних підрозділів, так і створити окремий підрозділ — службу економічної безпеки.

В першому випадку, ґрунтуючись на функціональних складових системи економічної безпеки акціонерних товариств, розподіл обов'язків серед уже існуючих підрозділів може відбуватись таким чином (табл. 1). При цьому окреме місце у забезпеченні економічної безпеки саме діяльності акціонерного товариства повинно належати корпоративному секретарю.

І в першому, і у другому випадках, в процесі свого функціонування СЕБ встановлює взаємозв'язки із внутрішніми підрозділами товариства та зовнішніми державними та недержавними установами і організаціями.

Виходячи із внутрішніх положень та інструкцій, керівник служби економічної безпеки акціонерного товариства повинен підпорядковуватись безпосередньо Голові правління. У комерційних банках СЕБ співпрацює зі Службою внутрішнього аудиту, яка підзвітна Спостережній раді акціонерного товариства.

При забезпеченні фінансової безпеки СЕБ в процесі своєї діяльності взаємодіє із планово-фінансовим відділом та бухгалтерією акціонерного товариства, контролюючи їх діяльність, та доповідає про результати своєї перевірки голові правління. У комерційних банках СЕБ також може взаємодіяти із відділом фінансового моніторингу.

У випадку виникнення загроз та з метою їх раннього попередження та діагностики при забезпеченні фінансової безпеки СЕБ повинна взаємодіяти з Державною податковою службою, Державним пенсійним фондом, Національним банком України (для банків) та комерційними банками, у яких відкрито рахунки товариства.

При забезпеченні корпоративної безпеки СЕБ взаємодіє із планово-фінансовим відділом та відділом фінансового моніторингу, які надають інформацію про фінансовий стан товариства та ринкову вартість його акцій, а також із корпоративним секретарем, який повідомляє

про зміни у реєстрах акціонерів та пов'язані з цим загрози.

З метою своєчасного попередження виникнення загроз при забезпеченні корпоративної безпеки СЕБ повинна встановити відносини з Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України, фондовими біржами, на яких перебувають у лістингу цінні папери товариства, реєстраторами та депозитаріями, що ведуть реєстри акціонерів, а також Антимонопольним комітетом України, до якого подається інформація про акціонерів, що володіють понад 10% акцій товариства.

При забезпеченні правової безпеки СЕБ взаємодіє із юридичним та комерційним відділами щодо правомірності укладених угод, надає право допуску до документів, що становлять комерційну таємницю, а також із бухгалтерією товариства в процесі перевірок державних контролюючих органів (Державної податкової служби, Державного пенсійного фонду, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку та інших).

У процесі забезпечення майнової та особистої безпеки СЕБ організовує безпеку майновим цінностям товариства, пропускний режим у товаристві, а також забезпечує особисту безпеку керівного складу. З метою ефективного виконання покладених на СЕБ функцій, вона взаємодіє з правоохоронними органами, приватними охоронними агентствами, управлінням державної пожежної охорони. У разі настання нещасних випадків при забезпеченні майнової та особистої безпеки СЕБ спільно зі страховими компаніями проводить оцінку завданім збиткам та слідкує за своєчасною їх виплатою.

При забезпеченні кадрової безпеки СЕБ здійснює перевірку працівників, що наймаються на роботу, та встановлює їх взаємозв'язок з іншими працівниками товариства (афілійовані особи), звертаючись для цього до правоохоронних органів та Служби безпеки України. У разі прийняття їх на роботу слідкує за правильністю юридичного оформлення їх договірних відносин та призначення заробітної плати. При виникненні трудових спорів та з метою запобігання ним взаємодіє з Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

При забезпеченні технологічної безпеки взаємодіє з Сектором розвитку бізнесу щодо виготовлення нових технологічних зразків та комерційним відділом товариства щодо реалізації готової продукції. Особливу увагу в своїй діяльності Сектор звертає на захист прав власності на новий вид продукції, оформлення патентів, сертифікатів, свідоцтв про винахід, а також реєстрацію нової торгової марки, здійснюючи при цьому взаємодію з Державною службою інтелектуальної власності.

При забезпеченні інформаційної безпеки СЕБ слідкує за недопущенням витоку інформації, що становить комерційну таємницю або може вплинути на стан економічної безпеки товариства чи його фінансово-господарську діяльність в цілому. З цією метою СЕБ розробляє схеми документообігу в акціонерному товаристві та слідкують за їх виконанням, встановлюють рівні доступу до інформації в локальних комп'ютерних мережах тощо. Для недопущення витоку інсайдерської інформації та розробки відповідних заходів СЕБ за погодженням із Правлінням товариства може залучати правоохоронні органи, Службу безпеки України, Державну службу інтелектуальної власності та Державну

Таблиця 1. Розподіл функцій щодо забезпечення економічної безпеки акціонерного товариства серед вже існуючих підрозділів

Функціональні складові системи	Функції щодо забезпечення економічної безпеки	Структурний підрозділ
фінансова	формування капіталу, в т.ч. акціонерного (розробка проспекту емісії, розрахунок обсягу емісії, номіналу та кількості акцій)	Планово-економічний відділ, Фінансовий відділ
	використання капіталу (виплата дивідендів)	Фінансовий відділ, Корпоративний секретар
корпоративна	встановлення взаємовідносин з акціонерами, організація та проведення загальних зборів акціонерів, оприлюднення інформації про їх результати та результати діяльності товариства	Корпоративний секретар
правова	юридичний супровід під час підготовки та проведення випуску та розміщення ЦП, врегулювання корпоративних конфліктів	Юридичний відділ, Корпоративний секретар
майнова	розробка бізнес-плану щодо розширення виробництва або бізнесу в цілому, обґрунтування витрат, які будуть погашені за рахунок емісії	Планово-економічний відділ, Фінансовий відділ
технологічна	підбір та перевірка персоналу, недопущення розкриття інформації, що становить комерційну таємницю	Відділ управління персоналом, Юридичний відділ
кадрова	інформаційно-аналітичний супровід випуску та розміщення ЦП	Фінансовий відділ
	інформаційно-психологічний нагляд за працівниками АТ, що мають доступ до комерційної таємниці	Відділ управління персоналом, Юридичний відділ
інформаційна	запобігання порушенням екологічних нормативів з метою покращення репутації перед інвесторами	Юридичний відділ, Відділ екології
екологічна		

Складено авторами.

службу спеціального зв'язку та захисту інформації України.

При підтримці належного екологічного стану акціонерного товариства СЕБ повинна здійснювати екологічний контроль щодо відповідності роботи виробничих цехів, транспортного відділу, гаражів та лабораторій вимогам Міністерства екології та природних ресурсів України.

ВИСНОВКИ

Запропонована авторами модель взаємодії Служби економічної безпеки із внутрішніми та зовнішніми підрозділами допоможе товариствам вдосконалити організацію їх економічної безпеки в цілому та при здійсненні емісійної діяльності зокрема.

Література:

- Зеркалов Д.В. Безпека комерційної діяльності. У двох книгах. Книга друга: Захист. Довідник. — К.: Основа, 2006. — 800 с.
- Мак-Мак В.П. Служба безпеки підприємства як суб'єкт частини правоохоронної діяльності: монографія / В.П. Мак-Мак. — М.: Компанія "Спутник+", 2003. — 220 с.
- Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.
- Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. — К.: Правова єдність, 2009. — 544 с.
- Ярочкін В.І., Бузанова Я.В. Корпоративна розвідка. — М.: "Ось-89", 2004. — 422 с.
- Кирич Н.Б. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / Н.Б. Кирич, Б.М. Андрушків, А.Я. Малюта та ін. // Монографія. — Тернопіль: Терно-граф, 2008. — 424 с.
- Белоусова І.А. Управлінський облік — інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: монографія / І.А. Белоусова. — К.: Дорадо-Друк, 2010. — 432 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2011 р.